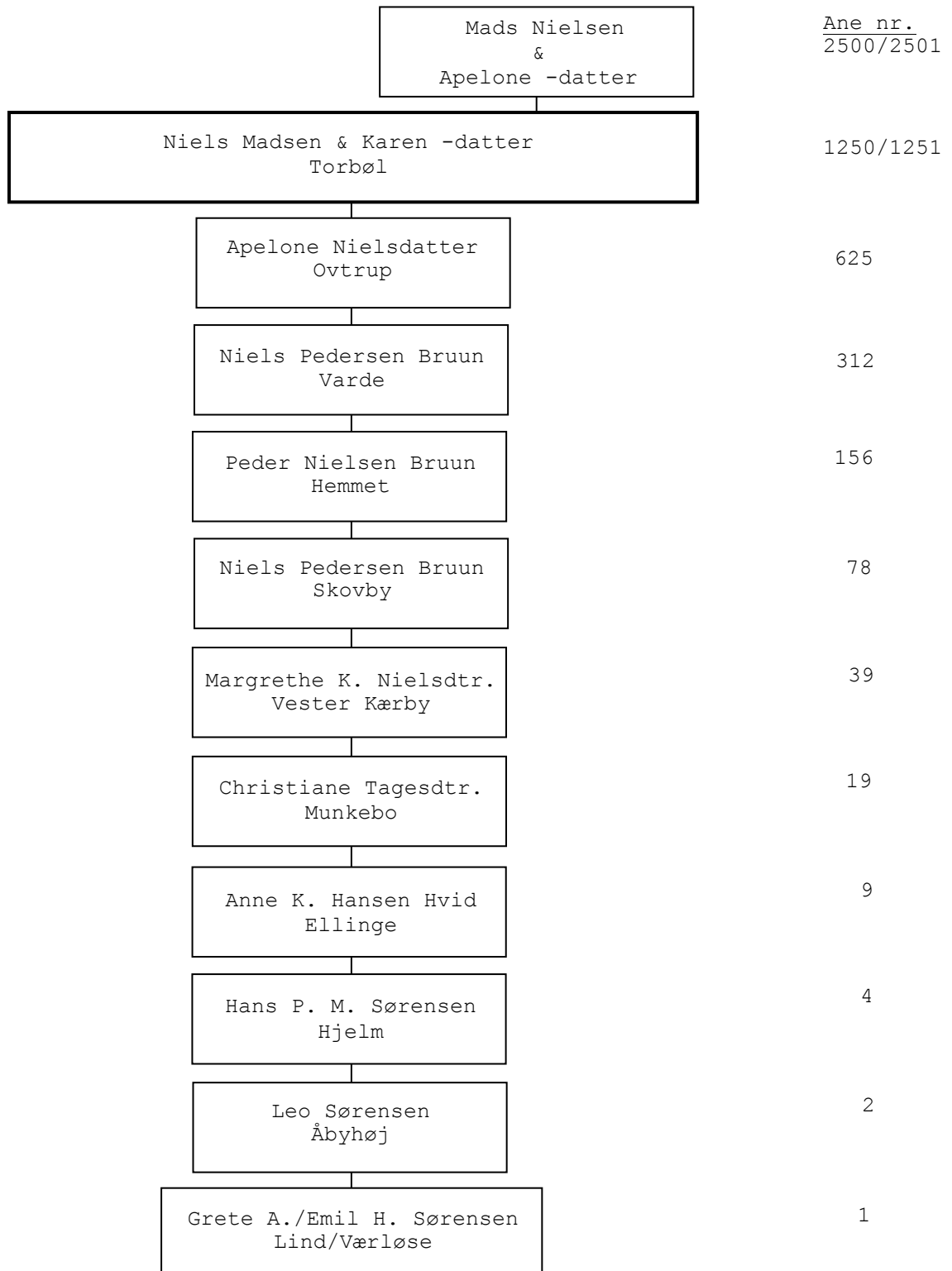

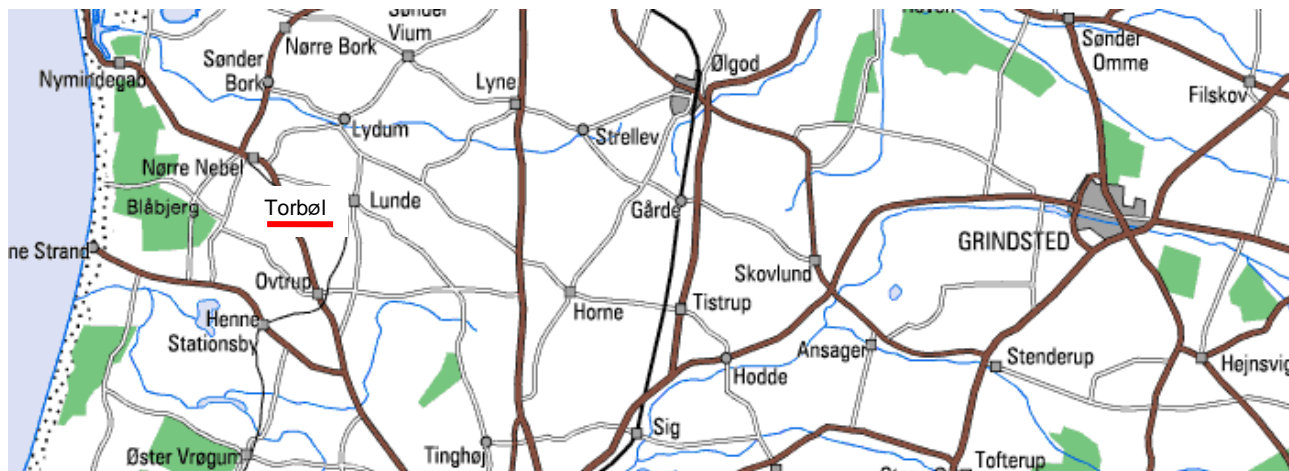
Indholdsfortegnelse

Side

Kort overblik	2
Tidsbillede	3
Niels Madsen og Karen -datter	4
Oversigt over kildemateriale	10
Kildemateriale	12

NIELS MADSEN & KAREN -DATTER

Niels Madsen er formentlig født i Torbøl før 1600 som søn af gårdmand Mads Nielsen og Apelone -datter.

Karen -datter er formentlig født før 1600.

Niels Madsen og Karen -datter fik mindst 5 børn, der alle formodes at være født i Torbøl.

Niels Madsen døde formentlig i tidsrummet 1662-1666.

Tidsbillede

Niels Madsen og Karen -datter har levet under kongerne Christian IV og Frederik III.

I Christian IV's tid blev landets lokaladministration varetaget af 4 hovedgrupper af lokalembesmænd:

De kongelige lensmænd, dommerstanden, magistraten i byerne og statskirken.

Den ældste og mest indflydelsesrige gruppe var de kongelige lensmænd. Disse havde fra gammel tid haft ansvaret for skatteopkrævningen og delvis også for skatteligningen.

Adelen havde på Christian IV's tid sikret sig eneretten til at beklæde embederne som lensmænd, og de fungerede dermed som den lokale verdslige overøvrighed. Fra gammel tid havde lensmanden haft ansvaret for skatteopkrævningen og delvis også for skatteligningen.

Christian IV's uheldige krigspolitik medførte et behov for nye skatter, hvilket uundgåeligt medførte en forøgelse af lensmandens administrative opgaver. Det havde til følge, at de private godsejere så en vis interesse i selv at overtage skatteopkrævningen af deres undergivne bønder for på den måde at holde lensadministrationen udenfor den private godsforvaltning. Det lykkedes dem, men til gengæld måtte de påtage sig ansvaret for eventuelle restancer.

Ser man på indtægternes fordeling, var situationen i 1642 den, at kongen fik ca. 60% af lenenes faste indtægter, mens lensmændene og godsejerne fik de resterende ca. 40%.

Niels Madsen og Karen -datter.

I 1621 fæster Niels Madsen sin faders halvgård (gård med halvdelen af jorden), halvdelen af nr. I i Torbøl, for 17 Daler. Den anden halvgård har da allerede i en del år været fæstet af Mads Pedersen.

Torbøl er en landsby hørende til Ovtrup sogn.

Niels Madsen og Karen -datter er sandsynligvis blevet gift omkring 1620.

Niels Madsens fader Mads Nielsen bliver efter sønnens overtagelse af fæstet boende på gården.

Landsbyens jord dyrkedes på dette tidspunkt i fællesskab som græsmarksbrug, hvor den dyrkede jord var inddelt i et større antal tægter, der atter kunne være samlet i marker eller vange, ofte opkaldt efter beliggenheden i forhold til byen.

Fællesskabet var ikke fælleseje af den dyrkede jord, men ens-tidig drift rettende sig efter landsbyvidens bestemmelser og hvad der under oldermandens forsæde blev vedtaget på grandestævner (møder for deltagerne i fællesskabet).

Fællesskabet indebar, at der med mellemrum kunne ske en omrebnig af den dyrkede jord, hvor man afstod de jordlodder man havde og fik nye tildelt.

Den udyrkede jord, hede, kær og mose var man fælles om. Det samme gjaldt græsningen på byens marker, når kornet var indbjærget.

Man var endvidere fælles om hyrden eller hyrderne, for der kunne være flere: kohyrde, fæhyrde, gåse- eller fårehyrde. Disse hyrder var oftest drenge eller karle.

Den ovenfor nævnte landsbyvide var en lov gældende for landsbyen. Den var udsprunget af ældgammel brug og ret på landet. Allerede 1492 bestemte kong Hans, "at den vide, som almuen lægger udi en by eller torp om hegn og gærde og anden byens nytte og tarv, den må ej en grande eller to kuldkaste".

Overtrædelse af viden kunne medføre, at man blev idømt en mulkt af fællesskabet.

En ting som alle også dengang havde brug for var brændsel. I Ovtrup sogn benyttede man ikke som mange andre steder mosetørv som brændsel, sikkert af mangel på egnede moser. I stedet benyttede man lyng og hedetørv, som man i en vis udstrækning måtte købe udensogns.

Niels Madsen og Karen -datter får mindst følgende 5 (måske 6) børn, sikkert alle født i Torbøl:

1. Niels Nielsen
2. Christen Nielsen
3. Maren Nielsen
4. Peder Nielsen
5. **Apelone Nielsdatter**
6. Datter ?

Kendskabet til Niels Madsens liv og færden stammer i høj grad fra herredets tingbøger, som det fremgår af det følgende:

Under behandlingen af en sag på tinget i maj 1630 vidner 3 af gård- mændene i Torbøl at de kan huske hvad der er sket i landsbyen, Mads Pedersen i de sidste 40 år, Jens Jepsen i de sidste 40 år og Niels Madsen i de sidste 24 år.

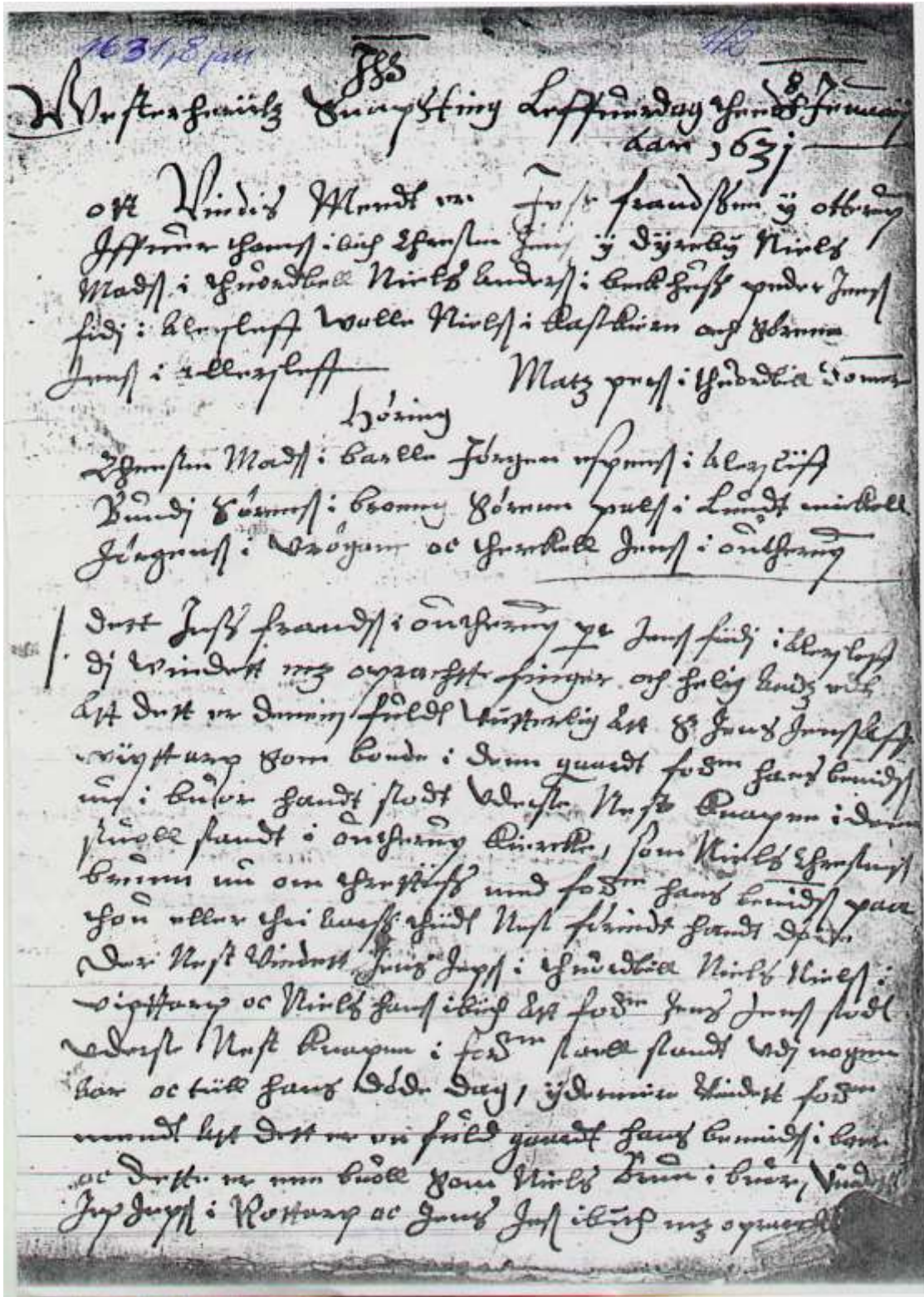
I maj 1633 nævnes blandt ottemændene på tinget Niels Madsen, Jens Jepsen, Christen Nielsen og Niels Christensen Brun, alle i Torbøl. Senere samme år bliver Niels Madsen på tinget rykket for en gæld på 2 Rdl.

Engang i 1637 er Niels Madsen indblandet i et slagsmål. For dette må han bøde 1 Daler.

I 1647 er han atter på gale veje, idet han i sin gård har skjult en hest, som var stjålet. Dette må han bøde 4 Daler for.

I 1649 møder Niels Madsen op på tinget og vil have dom over Mette, der er enke efter Peder Stall, gårdmand på Vestergård, gård nr. 1 i Rottarp, fordi hun ikke har udlagt den fædrene arv til sin søn, Chr. Stall. Han er formentlig gift med Niels Madsens datter. Mette bliver dømt til at skifte med sønnen.

Tingbogsblad fra
"Westerheridz Snapsting Loffruerdag Tend 8 Januari Aar 1631".
(Det første ting efter nytår kaldtes "Snapsting"). Blandt
ottemændene (ott Vindis Mendt) nævnes "Niels Madsen i Tuordbøll".

Efter at Tyrre Nielskone, Niels Christensen Brun i Torbøls hustru (se ane nr. 624/625), er død i 1651, foretager Niels Madsen sammen med Graffuers Nielsen, Niels Mortensen, Christen Nielsen og Niels Jensen, alle fra Torbøl, registreringen af boet.

Samme år vidner Niels Christensen og Christen Nielsen på tinge, at de, da de for nylig var hos Niels Madsen, havde hørt og set, at han havde købt en "suart fied slaggt koe" af Karen Peders i Lønne.

I 1650erne blev der tinglyst en del lægsvider, som omhandlede de sogneryttere med udstyr og våben, som et læg skulle stille til rådighed til krigstjeneste. Et af læggene omfattede blandt andet gårde i Torbøl, Ovtrup, Rottarp og Oksbøl. I dette læg blev en søn af Oksbølgårdmanden omkring 1654 udskrevet til sognerytter for 3 år. Som betaling for dette hverv fik han 20 Daler.

Ovtrupgårdmændene betalte en hest, som de overlod til Niels Madsen. Han skulle fodre den for 8 tønder havre, så den kunne være "dygtig til brug på tog og mønstring inden- og udenlands". Forsømte han hesten, så den blev ubrugelig, skulle han stille en anden. Niels Madsen fik desuden rytterens våben og udstyr til opbevaring.

Våben og udstyr omfattede:

- Pistoler med hylster
- Degen (kârde) med gehæng
- Sadel og tømme med tilbehør.

I 1655 nævnes under en sag på tinget første gang en af Niels Madsens sønner, nemlig Christen Nielsen i Skyhede.

De næste sønner, der omtales, er Peder Nielsen i Torbøl i 1660, og Niels Nielsen i Ovtrup i 1667.

Peder Nielsen bor sikkert på faderens halvgård i Torbøl, mens Niels Nielsen allerede i 1661 omtales som fæster af gård nr. I i Ovtrup. Måske har de begge været med til den ulvejagt, som lensmandens ridefoged Bennick indbød til i 1663. Ulvene kunne dengang være en plage. Det offentlige gav derfor en belønning for hver dræbt ulv, hvis friske bælg fremlagdes på tinge.

Datteren Apelone Nielsdatter (ane nr. 625) gifter sig omkring 1663 med Peder Nielsen Bruun (ane nr. 624).

De bosætter sig i Ovtrup.

Niels Madsen dør omkring 1665, hvorefter sønnen Peder Nielsen synes at have overtaget fæstet af halvgården.

I februar 1666 bliver Peder Nielsen og hans moder stævnet for 5 års renter af en gæld på 13 Sletdaler og 8 skilling, som Niels Madsen har stiftet i 1660.

I 1660'erne er det dårlige tider for gårdmændene i området.

I 1668 er Peder Nielsen blandt dem, der får "frihed" for skyld og landgilde.

Niels Madsens datter Apelones datter Berte Nielsdatter, født ca. 1652 (se ane nr. 624/625), angives i 1680 at være tjenestepige hos Apelones bror Niels Nielsen i Ovtrup.

Samme år bliver gården i Torbøl udlagt til ryttergods. I 1682 huser Peder Nielsen og ejeren af den anden halvgård Graffuers Nielsen en soldat ved navn Jens Andersen. På dette tidspunkt vurderes Peder Nielsens gård som værende ringe og brøstfældig. Han har da 2 heste, 2 føl, 2 køer, 2 stude, 6 får og 2 svin.

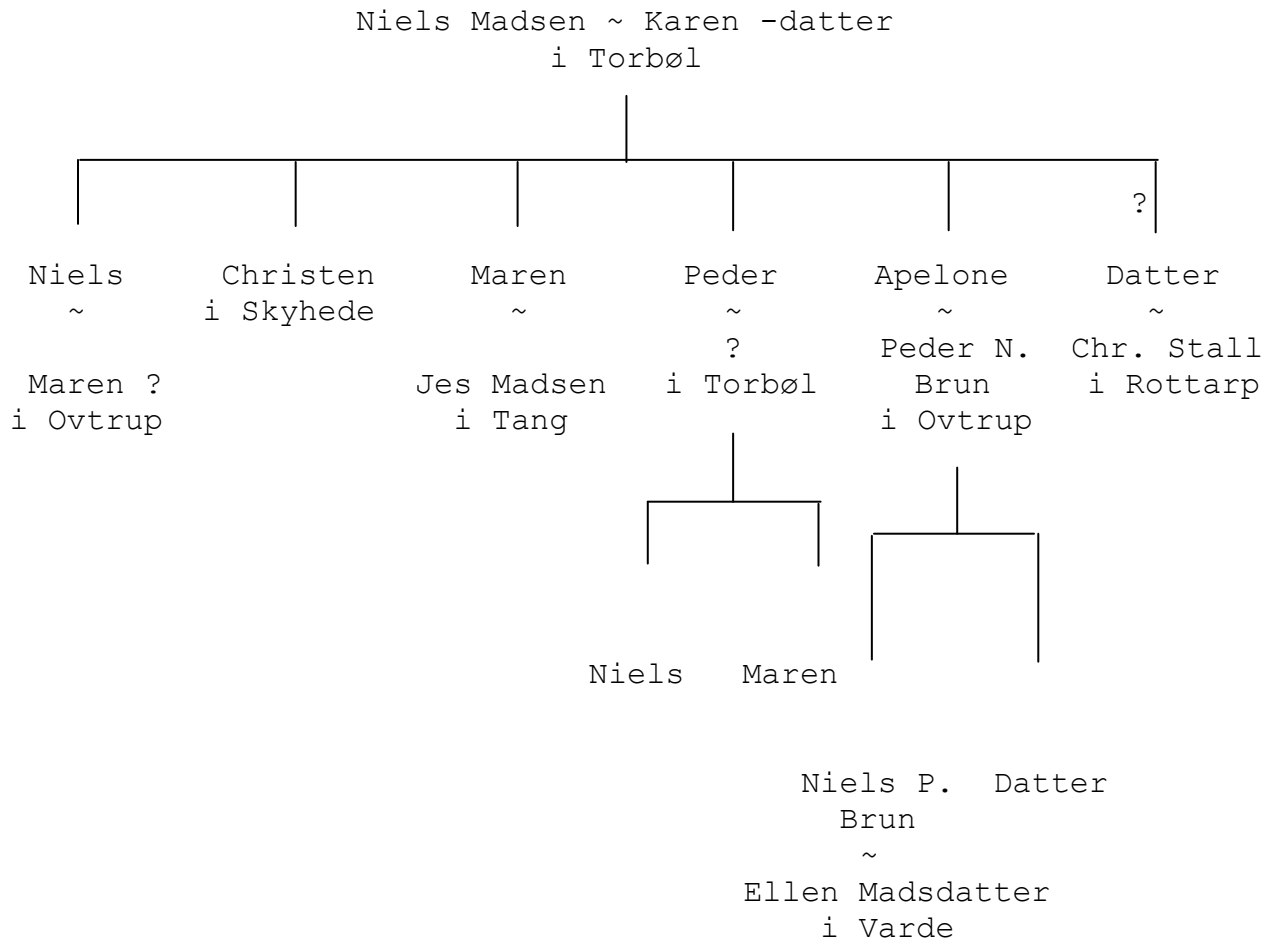
Niels Madsens hustru Karen lever endnu i 1682. Dette år nævnes både hun, sønnen Christen Nielsen i Skyhede, datteren salig Jes Madsens enke af Tang, sønnen Peder Nielsen i Torbøl, datteren Apelone Nielsdtr. gift med Peder Nielsen i Ovtrup, og den nylig afdøde søn Niels Nielsen af Ovtrup. Det sker, da moderen og de øvrige på tinget giver afkald til Niels Nielsens enke Maren på at modtage arv efter ham.

Sønnen Christen Nielsen i Skyhede dør før 1687.

I 1700 overtager Peder Nielsens søn Niels Pedersen fæstet på halvgården i Torbøl. Han dør allerede i 1702, hvorefter fæstet overtages af Jens Mortensen af Andrup, der samtidig ægter Peder Nielsens datter Maren Pedersdatter.

Oversigt over børn og børnebørn af Niels Madsen

Oversigten omfatter de børn og børnebørn, der har kunnet findes i kilderne.

Oversigt over kildemateriale.

1. Ovtrup sogn i Vester Horne herred, af H.K.Kristensen	1933-1935
2. Vester Horne herred. Tingbøger	1613-1706
3. Riberhus amt. Konsumtions-, familie- og folkeskatsregnskab	1680-1683
4. Christian V's matrikel. Vester Horne herred, Riberhus amt. Markbøger	1683
5. Riberhus amt. Konsumtions-, familie- og folkeskatsregnskab	1680

I det følgende refererer tallene i ( ) til ovennævnte kilde-
materiale-numre.

Kildemateriale.

(2)Vester Horne herreds tingbøger:
1630, Løffuerdagen den 8/15.maj: Mads Pedersen i Torbøll windet paa
40 aar, Jens Jepsen ib. paa 40 aar, Niels Madsen ib. paa 24
aar, -.

Ovtrup kirke

(1)Ovtrup sogns historie:
Gård nr. I (matrikel nr. 6 og 7) i Torbøl.
Denne gård, der 1654 ligger i Søndertorbøl, står vistnok endnu (i
1935) på sin oprindelige plads.
1621 fæster Niels Madsen sin faders, Mads Nielsens, halve gård.
Han giver 17 Dl. i indfæstning.
1627 nævnes Mads Pedersen (der har den anden halve gård) og Mads
Nielsen.
1637 tingede Niels Madsen 1 Dl. for slagsmål.
1637 nævnes Graffuers Nielsen i stedet for Mads Pedersen.
1645 er Niels Madsens fulde sæd 4½ td. rug, 2 td. byg og 3 td.
havre. Men han havde kun sået 3 td. rug, 1 td. byg og ingen
havre. Han havde 3 heste og 7 nød (stk. kvæg) i behold.
1647 var det atter galt med Niels Madsen; han måtte da tinge 4 Dl.
for en hest, han "dulgte" i sin gård, og som ulovlig var tagen.
Som bekendt er hæleren jo værre end stjæleren.
1652 havde Niels Madsen en sag for landstinget.

(1) Ovtrup sogns historie:

1662 "restede" han ½ skp. rug og 1 skp. byg af tiendekornet til Anne Staverskov.

1680 blev gården udlagt til ryttergods.

1681 nævnes Peder Nielsen i stedet for Niels Madsen.

1682 har Graffuers Nielsen og Peder Nielsen en soldat, Jens Andersen. Peder Nielsens bygning er da ringe og brøstfældig.

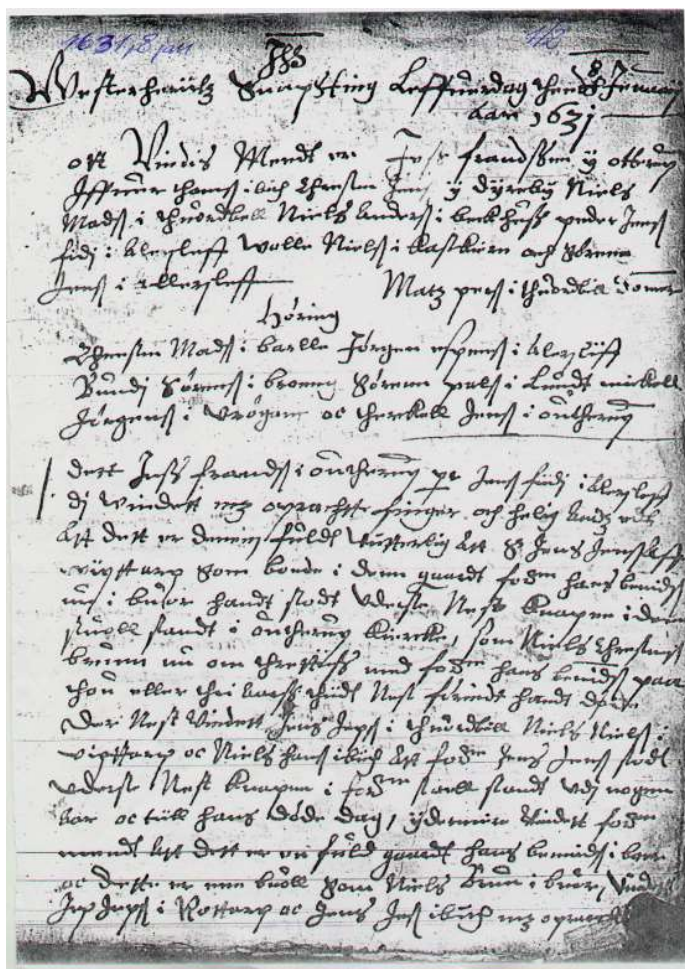
1684 slipper Graffuers Nielsen og Peder Nielsen for soldaten på grund af deres slette tilstand; men til gengæld får en korporal Rasmus Jensen fjerdeparten af gården. Ved denne tid deles den i to. I A får Peder Nielsen. Af hartkorn er den 3 td. 7 skp. og 2 alb.

1683 havde Peder Nielsen 2 heste, 2 foler (føl), 2 køer, 2 stude i 3. år, 6 får og 2 svin. 1692 er Peder Nielsen endnu på gården.

1700 nævnes Niels Pedersen.

1702 er Niels Pedersen fradød sin halvgård, og den bliver "forundt" en ung karl, Jens Mortensen af Andrup, der tillige ægter Peder Nielsens datter Maren Pedersdtr.

(2) Vester Horne herreds tingbøger:

Tingbogsblad fra "Westerheridz Snapsting Loffuerdag Tend 8 Januari Aar 1631". (Det første ting efter nytår kaldtes "Snapsting"). Blandt ottemændene (ott Vindis Mendt) nævnes "Niels Madsen i Tuordbøll".

(2)Vester Horne herreds tingbøger:

1631,Løffuerdagen den 12.nov.: Niels Madsen i Torbøl fordelte Erik Nielsen i Allerslev for 8 sletdaler. Christen Jensen i Torbøl og Christen Andersen ib. gav ham varsel.

1633,Løffuerdagen den 4.maj: Ottemænd: Niels Madsen i Torbøl, Jens Jepsen, Christen Nielsen og Niels Christensen Brun ib.

1633,Løffuerdagen den 22.jun.: Christen Christensen i Dyreby på Knud Smeds vegne fordelte Niels Madsen, som boede i Hennebjerg, for 2 Rdl.. Jørgen Jensen i Hennebjerg og Christen Christensen i Dyreby windet at de gav fornævnte Niels Madsen varsel i Torbøl, som han holder hus for disse dele.

1634,Løffuerdagen den 30.aug.: Niels Christensen, barnefødt i Skyhede arveligen tilkommen efter hans sal. fader Christen Jensen i Skyhede og sal. moder saavel faders fader sal. Jens Ibissen af Skyhede og hans oldemoder Karen Jenskone saa og hans moders fader sal. Mads Nielsen af Torbøl og hans oldemoder sal. Aplone Madskone, - stod Niels Christensen med Niels Madsen til vedermaals ting.

1640,Løffuerdagen den 7.nov.: Gravers Nielsen i Torbøl på sin fader Nis Graversen i Vittarp hans vegne.

1647,Løffuerdagen den 9.jan.: Niels Madsen i Torbøl, Niels Christensen ib., - windet paa 20 aar och miere, at sal. Jens Jepsen i Torbøl brugt den bundegaard i Torbøl som hand war fød udi och paaboede.

1648,Løffuerdagen den 11.mar.: Niels Madsen i Torbøl och Niels Christensen ib. windet paa 30 aar, och Thamis Hansen i Outrup paa 20 aar -.

(1)Ovtrup sogns historie:

Gård nr. I i Rottarp.

1614 fæstede Peder Stall fra Kvong gården og gav 20 Dl. i indfæstning. Han var skriver i Vester herred og Kærgård birk og nød derfor sin landgilde fri. 1634 er han ridefoged til Riberhus og delefoged. Peder Stall døde vist 1641. 1649 tog Niels Madsen i Torbøl dom over Mette, fordi hun ikke havde udlagt den fædrene arv til sin søn, Chr. stall; hun hævdede, han havde fået, hvad han kunne tilkomme. Men fogden fandt, at det ikke var bevist, om Chr. Stall var levende eller død, eller om der overhovedet var skiftet, hvorfor han dømte hende til at skifte. Chr. stall har vel været gift med Niels Madsens datter.

(2)Vester Horne herreds tingbøger:

1651,Løffuerdagen den 1.feb.: - Peder Nielsen i Outrup, - , Niels Madsen i Toerbøll och Niels Christensen windet - - at forn. fattige dannemand Esche Hansen i Allerslef - .

(2)Vester Horne herreds tingbøger:

1651,Løffuerdagen den 15.feb.: Niels Madsen i Torbøl, Graffuers Nielsen, Niels Christensen, Christen Nielsen og Niels Mortensen ib., - - - Peder Nielsen paa velbaarne Tomis Kaas vegne loulig varsel gaff dennem for naffne paa siøns (=skøns) mend, siøns at føre paa aastederne. Wester herreds ting.

1651,Løffuerdagen den 1.mar.: Niels Christensen i Torbøl i dag for domb lod lese och paaskriffue et register liudendes ord for ord som følger:

Anno 1651 den 13. januar war vi effterskreffne Niels Madsen i Torbøl, Graffuers Nielsen, Niels Mortensen, Christen Nielsen och Niels Jessen ib. udi Niels Christensens boe her samme steds, och der, da saa war rette tredings dag effter hans s(al.) hustru Tyrre Nielskone aff Torbøl, registreret och wurd. alle forn. Niels Christensens god och gods, creter saavel som indgiæld och udgiæld.

1651,Løffuerdagen den 30.jul.: Niels Christensen i Torbøl og Christen Nielsen ib. vindet med opragt finger och eed, at di nuverendes host war i Torbøl til Niels Madsen paa ferd och war otte dage nest forleden og da hørte och saa di at Niels Madsen i Torbøl affkiøbte Karens Peders i Lønne en suart fied slaggt koe, fordej det - -.

(1)Ovtrup sogns historie:

Til forøgelse af adelens ældgamle rostjeneste (pligt til at stille med et vist antal ryttere i tilfælde af krig) var der på krongodset udskrevet nogle ryttere, en af hvert 400 td. hartkorn.

I 1652 bestemmes det, at et stort og et lille sogn tilsammen skal stille 2 sogneryttere og forsyne hver af dem med sadel, 2 pistoler og 1 degen. Dette førte til, at der blev tinglæst en del lægsvider (vedtægter for, hvordan man ville klare rytterproblemet).

Et læg omfattede blandt andre gårde i Torbøl, Ovtrup, Rottarp og Oksbøl. Herfra blev Oksbølmandens søn udskrevet for 3 år. Han fik også 20 Daler. Til sognerytteren betalte Ovtrupperne en hest, som de overlod Niels Madsen i Torbøl. Han skulle fodre den for 8 td. havre, så den kunne være dygtig til brug på tog og mønstring inden- og udenlands. Forsømte han den, så den blev ubrugelig, skulle han stille en anden. Han fik også våbnene til opbevaring: Pistoler med hylster, degen med gehæng, sadel og tømme med tilbehør, hvilket sognemændene alt sammen havde betalt.

(2)Vester Horne herreds tingbøger:

1655,Løffuerdagen 16.jun. nævnes Christen Nielsen i Skyhede.

1660,Løffuerdagen 18.aug. nævnes Christen Nielsen i Skyhede.

1660,Løffuerdagen 18.aug. nævnes Peder Nielsen i Torbøl.

(1)Ovtrup sogns historie:

Gård nr. I i Ovtrup.

Fra omkring 1640 synes Anders Iversen at have haft hele gården.

1661 er Niels Nielsen fæster. Udsæden var da 4½ td. rug, 18 skp.

byg og 8 skp. havre. Høavl 18 læs. Hartkorn 4 td. 1 skp. 1 album.

1662 siges gården at ligge ganske øde. 1664 er afgiften 2½ td.

korn og 1 svin.

(2)Vester Horne herreds tingbøger:

1666,Løffuerdagen 24.feb. Ottemænd: - - Peder Nielsen i Torbøl.

1666,Løffuerdagen 24.feb. For tings dom stod Søren Lambertsen i Gamelgaard och met sex høring fordelet Peder Nielsen i Torbøl for femb aars rente efter hans salig faders udgiffne breff dat. den 8.sep. 1660 som i dag bleff læst och paaskr. liudendes paa (hans) pengesum 13 Sd. 8 Sk. hvids rentebeløb er 4 Sd. 4 Sk. och bleff for breff i dag lest och paaskr. och hand for høring gaff hannem til Sag. Hiemplet Lambertsen och Niels Sørensen i Gamelgaard med opholden finger och eed at di den neste løfferdag efter kyndelmissedag nest forleden gaff Peder Nielsen och hans mor med hendes louværgе loulig varsel til i dag for deres dør och boepell for dette ville at tage besked.

1666,Løffuerdagen 2.jun. For tings dom stod Peder Nielsen i Torbøl och bød sig i rette om der var nogen som efter warsels giffuelse haffde noget met hannem at bestille di saa ville giffue ham sag; och ingen gaff ham sag, huorfor fougden kiende ham frij til hvad loulig Retts saa yder.

1667,Løffuerdag den 5.okt.(Side 87).

For tings dom stod Peder Nielsen i Outtrup och gaff til kiende at han haffuer stande her inden tinge i trej tingdag och tilbøden och opsagt det børne goed som Berget Nielsdatter er tilfalden efter hendes sal. fader Niels Christensen brun af Torbøll, efter registrings formelding hendes moder broder Christen Nielsen i Skyhee, Niels Nielsen i Outtrup och Peder Nielsen i Torbøll att annamme og til sig tage. Efter som hun er hendes 15 aar eed efter registrings formelding, hvorfor det er i dag loulig hannems fierde ting att hand opsiger och tillbiuder forn. Christen Nielsen, Niels Nielsen och Peder Nielsen forn. Berget Nielsdatters goed att till sig tage och h--: derfor at quitthere efter som han ikke sig dermed vill befatte eller svare til nogen rente efter dags, og war tings vinde begierendes, hiemplet Mads Nielsen i Outtrup och Knud Nielsen ibd. met opholden finger och eed att di i dag --- nest forleden gaff forn. Christen Nielsen, Niels Nielsen och Peder Nielsen loulig varsell till i dag for dette tillbuds vinde och opsigelse i dag att tage beshed, samme dag gaff di Berget Nielsdatter loulig varsell met hendis louværgе for dette i dag att tage beshed.

1668,Løffuerdag den -- (Side 105).

- -. Skyldig landgilde - Tourbøll gaarde: Graffuers Nielsen och Peder Nielsen att for pligt ansatt for 7 Rdl. friheds penge, och er ikke bedre jord udi andre gaarde.

1668,Løffuerdag den 28.mar.(Side 108).

-- Niels Mortensen och Peder Nielsen i Torbøll - - frihed for skyld og landgilde, -- .

1676,Løffuerdag den 2.sep.: Peder Knudsen i Outtrup og Christen Nielsen i Torbøl gav varsel til Christen Nielsen i Skyhede, for dom paa Peder Nielsen i Outtrup hans vegne, for hvad han skyldig er efter obligations indhold -.

(2)Vester Horne herreds tingbøger:

1679, Løffuerdag den 22.mar.

Ottemænd: Graffuers Nielsen, Morten Jensen, Peder Nielsen, Eske Christensen, Mads Nielsen och Jens Nielsen i Torbøl.

(5)Konsumtions-, familie- og folkeskatsregnskab 1680:

Præstens annexgaard i Outrup:

Niels Nielsen - 1 tienestepige Berte Nielsdtr. - 8 sk.

(4)Markbøger 1683:

Outrup sogn, Thoerbøl blandt andre:

1. Peder Nielsen - ½ ryttergård.

(5)Riberhus amt, kop- og kvægskat, regnskab 1687 med bilag.

Outerup sogn (side 113).

Skyhede: Christen Nielsens enke.

1688, 4.maj: Ottemænd: Peder Nielsen, Eske Christensen, Mads Nielsen og Jens Nielsen i Torbøl -.